

Dlatego nawet niech się zdarzają błędy, niech działalność ta będzie wciąż jak gdyby w drodze, niech będzie skomplikowana i trudna, ale niech zawsze żyje i posuwa się naprzód.

S. Szacki: *Pisma pedagogiczne*

Wprowadzenie

Dążenie do osiągnięcia sukcesu dostrzec można we wszystkich obszarach życia człowieka. To wartość współczesnego społeczeństwa, która zobowiązuje do podejmowania konkretnych wysiłków i działań. Determinuje satysfakcję, szczęście i powodzenie zarówno w życiu prywatnym, jak i zawodowym czy społecznym¹. Prawie w każdej sferze życia osiągnięcie sukcesu uzależnione jest od współpracy z innymi ludźmi. W życiu prywatnym i społecznym właściwe relacje międzyludzkie są podstawą prawidłowego funkcjonowania. Brak umiejętności nawiązania właściwych relacji z innymi ludźmi jest odbierany jak nieprzystosowanie społeczne, które determinuje jakość codziennego życia.

Współcześnie osiągnięcie sukcesu zależy od efektywnej pracy w zespole, a co za tym idzie – współpracy z innymi ludźmi, dlatego tak bardzo kładzie się nacisk, aby inicjowane projekty czy też wszelkiego typu zadania były opracowywane w zespołach, nie zaś indywidualnie przez wybrane osoby. Jak piszą Jon R. Katzenbach i Douglas K. Smith, współpraca co najmniej dwóch osób tworzy zespół, którego efekty pracy są zdecydowanie lepsze niż w przypadku jednej osoby. Sukces pracy zespołu wynika, po pierwsze, z wymiany osobistych doświadczeń, wiedzy oraz umiejętności, co powoduje zwiększenie ogólnego potencjału zespołu w porównaniu do jednostki. Po drugie, wspólne rozwiązywanie problemów sprzyja podejmowaniu nowych inicjatyw. Ponadto zmaganie się z problemami pozwala budować wzajemne zaufanie i wsparcie. Wreszcie wzrasta zaangażowanie wszystkich członków zespołu, co skutkuje osiągnięciem sukcesu. Jakość pracy zespołu opiera się na współpracy jego członków². Zdaniem Barbary Kozuch współdziałanie przynosi korzyść niezależnie od jego zakresu, form i natężenia oraz tego, czy dotyczy nieformalnych związków między organizacjami, czy ścisłych powiązań w ramach partnerskiej współpra-

¹ I. Paszenda: *Sukces w życiu codziennym*. W: *Sukces jako zjawisko edukacyjne*. Red. M. Humeniuk, I. Paszenda, W. Żłobicki. T. 1. Wrocław: Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego, 2017, s. 25.

² J.R. Katzenbach, D.K. Smith: *Siła zespołów. Wpływ pracy zespołowej na efektywność organizacji*. [Przekł. I. Sochacka]. Kraków: Oficyna Ekonomiczna. Oddział Polskich Wydawców Profesjonalnych „ABC”, 2001, s. 18–55.

cy. Oczywiście warunki te wpływają na skalę korzyści, jednak w końcowym zestawieniu zawsze występują³.

Dzięki współpracy możliwe jest osiągnięcie wyznaczonych celów w skuteczniejszy i szybszy sposób niż w przypadku działań indywidualnych. Z tego względu zespoły – a zatem i ich współpraca – odgrywają ważną rolę w biznesie, działalności charytatywnej, edukacji, organizacjach rządowych oraz społeczności lokalnej⁴. Szkoła, podobnie jak inne instytucje, poprzez swoje działania dąży do osiągnięcia sukcesu, którym jest edukowanie i wychowanie dzieci i młodzieży w taki sposób, aby w przyszłości były aktywnymi członkami całego społeczeństwa. Realizacja zamierzonych celów nie opiera się na pracy jednostki, lecz na współpracy poszczególnych osób tworzących zespół szkolny wraz z organizacjami środowiska lokalnego.

Współpraca środowiska szkolnego z podmiotami działającymi wokół szkoły jest oczywista. Nie sposób wyobrazić sobie funkcjonowania szkoły odizolowanej od organizacji działających w jej najbliższym środowisku. Łączą ją z nimi liczne więzi, wynikające z regulacji prawnych, uwarunkowań ekonomicznych, pragmatyki codziennego działania czy wreszcie tradycji i zwyczajów obowiązujących w społeczności lokalnej, w której dana szkoła funkcjonuje⁵. Szkoła jest instytucją programowo otwartą, której działania opierają się nie tylko na współpracy nauczycieli i uczniów, lecz również na relacjach z rodzicami.

Rodzina jest podstawowym środowiskiem wychowawczym każdego dziecka, jednak w procesie wychowania istotnym dla niej wsparciem i pomocą są działania podejmowane przez inne instytucje wychowawczo-edukacyjne, z których najważniejsza jest szkoła. Współpraca rodziny i szkoły przebiega dwukierunkowo, oba podmioty bowiem wzajemnie się uzupełniają i czerpią korzyści ze wspólnie podejmowanych działań. We współpracy obu tych podmiotów niezmiernie istotne są korzyści dla uczniów, którzy dzięki temu stają się naocznymi świadkami wspólnie podejmowanych działań. Jak podaje Anna Hejda, jedną z ważniejszych kompetencji, która będzie przydatna w życiu i ceniona przez przyszłych pracodawców, jest umiejętność pracy w zespole oraz nawiązywanie dobrych relacji interpersonalnych. Owa współpraca to zdolność do podejmowania działań grupowych na rzecz osiągania wspólnych celów, rozwiązywania problemów, tworzenia nowych rozwiązań. Jest to jedna z podstawowych sprawności społecznych, których uczymy się i które rozwijamy przez całe

³ B. Koźuch: *Skuteczne współdziałanie organizacji publicznych i pozarządowych*. Kraków: Instytut Spraw Publicznych UJ, 2011, s. 109.

⁴ J.R. Katzenbach, D.K. Smith: *Siła zespołów...*, s. 18–55.

⁵ R. Dorczak: *Modele współpracy szkoły z organizacjami w środowisku lokalnym*. W: *Jakość edukacji. Różnorodne perspektywy*. Red. G. Mazurkiewicz. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2012, s. 311.

życie⁶. Szkoła jest zatem pierwszym miejscem, w którym uczeń może zdobywać doświadczenie w tym zakresie.

Jeżeli szkoła nie będzie demokratyczna, czyli nie będzie umożliwiała rodzicom i uczniom wpływania na to, co się w niej dzieje, to nie będzie dobrze przygotowywała młodych ludzi do życia w społeczeństwie demokratycznym. Jeżeli rodzice nie będą rzeczywistymi partnerami, tylko klientami, to cały proces nauki dzieci (zdobywania wiedzy, uczenia zachowania, poznawania wartości) będzie bardzo utrudniony, o ile nie niemożliwy do zrealizowania⁷. Współpraca nauczycieli, rodziców, uczniów, a nawet środowiska lokalnego jest zatem koniecznym warunkiem prawidłowego funkcjonowania szkoły.

Podejmowane działania na rzecz współpracy edukacyjnej obejmują zarówno analizy teoretyczne, jak i ewaluacje stosowanych rozwiązań praktycznych. Ponadto organizowane są różnego rodzaju inicjatywy społeczne, których celem jest wdrożenie idei współpracy. Przykładem mogą być organizacje i stowarzyszenia rodzicielskie, które poprzez szkolenia, spotkania, publikacje czy warsztaty przybliżają oba środowiska.

W świetle opisywanych przykładów działań mających na celu przybliżenie i zaoferowanie nowych pomysłów wdrażających wszystkie podmioty do pracy na rzecz rozwoju efektywnej edukacji wydawać by się mogło, że współpraca szkoły i rodziny jest efektywnie prowadzona oraz systematycznie ulega dalszej poprawie. Niestety, pomimo licznych przedsięwzięć niejednokrotnie relacje rodziców i nauczycieli nie stanowią wzoru efektywnej współpracy na linii szkoła–dom.

Poznanie wzajemnych opinii rodziców i nauczycieli, rozpoznanie ich oczekiwań oraz uwarunkowań podejmowanej współpracy, a wreszcie sformułowanie wniosków i zaleceń stanowi niezwykle ważną wskazówkę zarówno dla nauczycieli, jak i rodziców. Z tego względu publikacja niniejsza jest przeznaczona dla nauczycieli, ale także rodziców. Nauczyciele znajdą w niej dokładne wskazówki odnośnie do podejmowanych działań, które usprawnią współpracę ze środowiskiem rodzinnym ucznia. Natomiast rodzice będą mogli lepiej poznać codzienne rozterki i bolączki w pracy zawodowej nauczycieli.

Niniejsza monografia prezentuje wyniki badań szeroko poruszających trzy najważniejsze aspekty współpracy rodziców i nauczycieli: wzajemne opinie, uwarunkowania i oczekiwania⁸. Ponadto ze względu na zróżnicowanie etapów

⁶ A. Hejda: *Szkoła współpracy, uczniowie i rodzice kapitałem społecznym nowoczesnej szkoły. Materiały warsztatowe dla uczniów szkół podstawowych*. Warszawa: Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej, 2014, s. 10.

⁷ S. Bobula: *Rodzice partnerami szkoły. Partnerstwo, czyli co? W: Jakość edukacji. Różnorodne perspektywy*. Red. G. Mazurkiewicz. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2012, s. 298.

⁸ Praca ukazuje rezultaty przeprowadzonych badań, które zostały przedstawione w 2017 roku w rozprawie doktorskiej pt. „Współpraca rodziców i nauczycieli – charakter, oczekiwania i uwarunkowania”, przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Ewy Jarosz.

kształcenia uwzględniono podział badań na grupy wiekowe: edukację w klasach I–III szkoły podstawowej, klasach IV–VI szkoły podstawowej oraz edukację w szkołach średnich. Dzięki wnikliwemu rozpoznaniu możliwe było zdiagnozowanie barier ograniczających prowadzenie efektywnej współpracy oraz sformułowanie wskazówek dla nauczycieli. Dlaczego wskazówki skierowano tylko do nauczycieli nie zaś do rodziców? Jak wskazuje Stanisław Rogala, „jeżeli mówimy o współdziałaniu szkoły i rodziny, a także niezadowolającym jego rozwoju, nie zawsze jasno uświadamiamy sobie, że z wielu przyczyn rola wiodąca przypada szkole, iż to właśnie nauczyciele winni stworzyć ku temu bardziej sprzyjające warunki”⁹.

Opierając się na wspomnianych przesłankach, podzielono pracę na cztery zasadnicze części. W rozdziale pierwszym ukazano teoretyczne podstawy problematyki współpracy środowisk: szkolnego i rodzinnego¹⁰. Dokonano wyjaśnienia używanej terminologii w odniesieniu do pojęć „współpraca”, „współdziałanie”, „partnerstwo”. Nakreślono znaczenie współpracy obu środowisk wychowawczych w organizacji efektywnego procesu edukacji, jak również wskazano formy oraz treści współpracy. Dokonano ponadto przeglądu wybranych inicjatyw, które promują współpracę szkoły i rodziny.

Drugi rozdział obejmuje analizę postaw nauczycieli oraz rodziców, które przyczyniają się do jakości relacji z partnerami. Ukazano w nim czynniki psychospołeczne determinujące współpracę rodziców i nauczycieli. Przedstawiono również współpracę w kontekście komunikacji interpersonalnej podmiotów edukacyjnych.

W rozdziale trzecim zawarto opis koncepcji metodologicznej przeprowadzonych badań. Określono przedmiot badań, którym uczyniono współpracę rodziców i nauczycieli. Sformułowano problemy badawcze, opisano metodę, technikę, narzędzia badań własnych. Scharakteryzowano także dobór próby badawczej oraz teren badań.

Ostatni rozdział ukazuje wyniki przeprowadzonych badań. Dokonano prezentacji, analizy i interpretacji otrzymanego materiału empirycznego. Badane obszary zostały zaprezentowane oddzielnie dla każdej grupy badawczej.

Końcowa część pracy zawiera rekomendacje do praktyki edukacyjnej, które przyczynią się do podniesienia efektywności współpracy rodziców i nauczycieli.

⁹ S. Rogala: *Psychologiczne determinanty współdziałania rodziców i nauczycieli*. Opole: Instytut Śląski, 1983, s. 13.

¹⁰ Ze względu na czytelność przekazu, w prezentowanym tekście tytułowe pojęcie „współpraca środowisk: szkolnego i rodzinnego” jest zamiennie używane z pojęciem „współpraca rodziców i nauczycieli”.

W tym miejscu chciałam skierować najserdeczniejsze podziękowania na ręce Pani prof. dr hab. Ewy Jarosz – promotor mojej pracy doktorskiej. Bez jej cennych wskazówek, rad, a nade wszystko życzliwości i wsparcia, moje działania naukowe nie byłyby możliwe.